

Iznuren podoh prema kućici, ipak ne onoliko očajan kako je trebalo da budem, čak sam osećao neku ravnodušnost. Sad sam morao u kućicu gde me je čekala majka – da li sam već čuo njen glas? Video njeno lice? Stepenice su vodile gore, te lude stepenice, visoke i klizave, a neogrđene, svaka je predstavljala brdo, vrh, glečcer. Sigurno sam zakasnio – možda je već otišla, a možda već i umrla? Nisam li je čuo opet da doziva? Cutke sam se borio sa strmim brdima stepenica, padajući i izubijajući, divlje jecajući, vero sam se dalje, prisiljavao se, odupirao previjenom rukom i kolonom od sam stigao gore, pred vrata gde su stepenice bile opet lepe, male i oivičene zelenikom. Svaki korak je bio težak, noge su se lepile za tlo kao kad se ide kroz blato ili po tutkalu, nije se uspevalo napred, vrata su stajala otvorena, a majka je bila unutra, hodajući u sivoj haljini s krpom u ruci, mirna i zamišljena. O, ta njena tamna, malo proseda kosa s necom! A njen hod, bila je krhka prilika! A haljina, siva haljina – da li sam za svih mnogih godina izgubio njenu sliku, i nikada nisam stvarno mislio na nju?! Sad je bila tu, tu je stajala, pa išla, video sam joj samo leđa, baš

onakvu kakva je i bila, jasna i lepa, čista ljubav, čista misao na ljubav!

Ljutito je gazio moj kljast korak u lepljiv vazduh, dok me rašiljke biljki stezaše poput tankih jakih užadi, sve više i više, a neprijateljske preprike svuda, ne može se napred! »Majko!« doviknuh – ali zvuk nije dopirao... Ništa se nije čulo. Staklo beše između nje i mene.

Majka je išla polako dalje, nije se osvrnula, mirna u lepim a brižnim mislima, prešla je dobro poznatom rukom po nevidljivom koncu haljine, nagla se nad korpicu sa šivaćim priborom. O korpice! U njoj mi je majka jednom sakrila uskršnje jaje. Vikao sam razočaran, bez glasa. Trčao sam, ali se nisam micao s mesta!

A ona je prolazila kroz kuću i išla dalje prema bašti, zastala u otvorenim vratima pa izašla. Spustila je glavu malo, okrenula blago na stranu i osluškujući, a već prema tome o čemu je razmišljala, dizala je i spuštala korpicu – pade mi na pamet cedulja, koju sam još kao dečak našao u njoj korpici, na koju je svojom lakom rukom napisala šta sve tog dana treba da uradi i ne sme da zaboravi.

– »Hermanove pantalone iskrzane – veš složiti – otići po Dikensovu knjigu – Herman se juče nije pomolio«. Bujice sećanja, ljubav!

Privezan vrpcom, prikovan za jedno mesto, stajao sam na kapiji, a tamo preko je odlazila žena u sivoj haljini, polako u baštu, dok je nisam izgubio iz vida.

Prevod s nemačkog:
LJUBICA RAJINAC-STOJANOVIĆ

(«Sled sna» je iz knjige »Bajke«, H. Hesse: »Märchen«) HERMAN Hesse (Hermann Hesse) rođen je 1877. u Kalvu (Virtembergu). Nakon nekoliko godina provedenih u klasičnoj gimnaziji u Gepingenu, stupio je 1891. u evangelističko-teološki seminar u manastiru Maulbronn, da bi se pripremio za poziv teologa. Napušta ga već 1892. i oprobao se u više zanimanja. Kao knjižar i antikvar konačno je stvorio sebi materijalnu osnovu za spisateljsku delatnost. Od 1912. živeo je u Švajcarskoj, 1919. nastanio se konačno u Montanoli, gde je 1962. i umro. Hesse je napisao, između ostalog: »Peter Kamarcind« (1904), »Siddarta« (1922), »Štepski vuk« (1927), »Narcis i zlatousti« (1930), »Igra staklenih perli« (1943).

Nobelovu nagradu za književnost i Geteovu nagradu grada Frankfurtu dobio je 1946. a 1955. odlikovan je Nagradom za mir Nemačke knjižare.

proza polja

putnik u kavezu

miodrag racković

Kada se čovek sprema za putovanje, trebalo bi da dugo okleva, da se svikne na misao da će videti drukčije ljude i običaje. Da se nauči da posmatra. Za putovanja treba odlučnosti, kao kada se odlazi na operaciju.

Danas, svega toga su nas oslobodile turističke agencije. One vas jednostavno spakuju, ekspeduju, u njihovom aranžmanu prođete kroz dotičnu zemlju kao pas kroz prodrto sito. Niko nema danas vremena za oklevanja i sentimentalnosti.

Da otputujem u Holandiju pristao sam iz neke detinjaste radoznalosti da vidim kako su to Holandanci uspeali da otmu zemlju od mora, i kako se ono ne prelje preko brana kao mleko preko ruba prepunjene čaše. I, zbog toga što sam čuo da su, davno, Nizozemsku smatrali zemljom na kraju sveta, u kojoj još nije izvršeno razdvajanje elemenata, pa su i kopno i voda u nekakvom polustanju; ni čvrsto tle ni živa tečnost.

Čudili su se prijatelji tom uzočasnom putovanju, ubeđivali su me da je vreme u Holandiji prohodno, da duvaju vlažni vetrovi i da liju dosadne oštre kiše. Mada sam sumnjičavo vrteo glavom, sa zebnjom sam morao da priznam da, tamo, verovatno duvaju vetrovi (kada imaju toliko vetrenjača), pa sam poneo, za svaki slučaj, i tople majice, džempere, i kišobran na rasklapanje. A, u duši, kao nekakav lični znak za raspoznavanje, i svoje pohlepno siromaštvo.

Turisti su gladnici; oni liče na nezasite ale koje bi sve htele da probaju, kupe, da pojedu, da na nepcima, ždreću, u jednjaku, želucu, da žučnom kesom i pankreasom, upiju i prevare ono što nikada ranije nisu doživeli, i što su unapred platili. Tako sam i ja, pušeći naizmenično tri vrste cigareta, koje sam kupio u fri-šopu, na samom početku putovanja, izgrebao grlo i plašio putnike oko sebe neprijatnim kašljanjem. Izgleda, uzeo sam veliku dozu otmenosti, koju retko sebi mogu dopustiti.

Kada smo, posle dvosatnog letenja, sitgli u Amsterdam, meni je izgledalo kao da sam pao u neku drugu hemisferu, u zemlju koja snovno izranja iz teških isparenja. Kao da se nalazim u zemlji senki. Čak mi je izgledalo da će i aerodromska zgrada polteteti i rastopiti se u vazduhu.

Ne samo što nisu duvali olujni vetrovi i što nam nisu bili potrebni vunenii džempéri i košulje s dugačkim rukavima, već smo se kupali u znoju, u nekoj vlažnoj vrelini, što mi je paru, i maglu, nabijala usred upaljenog vida.

»Ako je bog stvorio zemlju, Nizozemsku su stvorili Holandanci«, četiri puta nam je u toku našeg boravka u ovoj zemlji ponovio vodič, plavokosi i samouverenog držanja mladić, koji je kao iz rukava sipao podatke, često netačne i iskrivljene, da sam, sve što je govorio, primao s nevericom.

Upozorio nas je, na primer, na dodatnu oznaku na semaforima, u gradovima, i na putevima. Na svetlosni znak za bicikliste. Kaže, biciklet je jedno od osnovnih prevoznih sredstava u Holandiji. Svaka kuća ih ima po nekoliko. U Amsterdamu postoji na hiljade tih vozila koja nemaju vlasnika. Niko ih ne zaključava niti se posebno stara o biciklima. Ljudi se posluže tim prevoznim sredstvom bez vlasnika, tako da je biciklet postao javno gradsko dobro, i karakteristična crta holandske kulture.

Kao drvena klompa, kao plavičasti porculan iz Delfta.

Kasnije, u Amsterdamu, primetio sam da su Holandanci čuvnici, da brižljivo, i lancima, i katancima, i oputama, i plastičnim pojasevima, vezuju svoje bicikle, za drveće, za stubiće u biciklističkim parkiralištima, pred radnjama, kada se zapute u kupovinu. Nalik na krvožedne pse, poput dobrih domaćina što sapinju svoje ajgire.

Otada, sve što nam je vodič govorio primao sam s rezervom.

Ne samo bicikle, već Holandanci vezuju, lancima, i knjige. Zbirke reprodukcija, u muzeju Vinsenta Van Goga. Iz straha od krađe, kao znak rujanja rečima našeg vodiča.

Međutim, tvrdnji da su Nizozemsku stvorili Holandanci poverovao sam u trenutku. Holandanci su razvili jednu od najčudnijih industrija, ručni rad, manufakturu stvaranja velikih pašnjaka, industriju odvajanja zemlje od vode. Kao i uvek kada je reč o standardima i proizvodnji, njihovi pašnjaci izgledaju na dlaku isti: velike, pravilne pačetvorine, oivičene kanalima.

Iz autobusa, iz tog tesnog kaveza, u koji nas je naša agencija spakovala, buljimo u prekrasno zelenilo, pa nam se te livade čine kao ploveće ponjave, u slavu i hvalu tog uzvišenog reda, i ljudske upornosti koja je učinila da se elementi, zemlja i voda, konačno razdvoje.

Žarile su mi se zenice od vlažne vreline i zelenila, divio sam se tim sočnim, plutajućim tepisima, a nikako nisam mogao da zamislim da se one nalaze ispod nivoa mora, zemišljajući, u detinjastim predstavama, da je more, Severno, neka vrsta prepunjenog latora, koju dragi bog, što je stvorio sve ostalo izuzev Holandije, treba da uzdrma pa da se džinovski talas prelje i podavi te proizvođače sočnog zelenila.

Naravno, takva slika je naivna, kao i pitanje kako se, čoveku koji leži nauznak, krv ne slije u glavu. I, upravo tako, kao složeni organizam, kao refinjeni sistem krotoka, kontrolišu Holandanci nivo svojih kanala, danonočno bdiju nad svojim branama, boje se vode i otimaju joj zemlju.

Zimi, kada ih okale vetrovi, holandska deca imaju dugačke trake prirodnog klizališta. Bedemi služe i kao osnova za puteve, logičan način komunikacije, a ta voda, koja ovičava livade, brani domaćim životinjama da svojeglavo odlutaju.

Uživao sam u zelenilu, vlažnom zelenilu pašnjaka, očima sam ga pio, na nepcima osećao hlorofil. A tek konji, kako su u njima uživali holandski konji i krave, koji su živeli na tim plovećim ostrvima u potpunju slobodi!

Stoku ovde niko ne čuva, ona se jednostavno kupu u zelenilu, valja se po pašnjacima, drema u debelim senkama niskog drveća, živi sudbinu srećnih naroda, tako da sam na trenutak pomislio da su to preci današnjih Holandana, oni davno iščekzli Batajci, Frizijci, Saksoni i Franci, pretvoreni u ove mile životinje, što su polegale po zemlji, umorne od otežalog vlažnog vazduha. Kao da slušaju tutnjanje mora što je zauvek izbačeno iz svog korita.

I Holandanci ih vole: oni usred livade pobodu direk da bi se krave mogle očešati o njega.

Između Folendama i Monkendama vode nas u malu fabriku sireva, ali tačnije, u radionicu za izradu tih okruglastih, žutih i crvenih lopti, koje su poznate u svetu koliko i švajcarski satovi. Vodič se guši od revnosti da nam sve objasni. Tvrdi da su mnogi holandski gradovi dobili svoje nazive – po sirevima. Kao Gauda, na primer.

Kod Holandana je sve obratno. Prema moru se penjemo strmom ulicom naviše, gradovi dobijaju imena po sirevima.

U tu bolnicu, porodilište sireva, uvode nas nevoljko, da ne poremetimo taj sveti mir vrenja, fermentisanja i odstojevanja tih zbijenih mlečnih kugli. I mi, doista, stojimo u svečanju tišini, i buljimo u male fetuse što plivaju u slanoj, proznoj vodi, puna tri meseca. Posle toga se suše, sazrevavaju, potom ih uvijaju u crvene plastične benke.

Nekakav šaljivdžija, vodič kroz tu sirevu kneževinu, objašnjava nam tehnologiju proizvodnje. Iz porculanske krave, od imitacije deltske keramike, koja zgodno može da posluži i kao suvenir i kao stilizovana šolja, on preporučuje mleko u drugu kravu. Ne bez vidnog ponosa kaže da oni, Holandanci, ne dolivaju u svoje krave mleko, kao što je on to radio s ovim porculanskim posudama. Njihove krave, bez svake prisile, daju četrdeset osam litara mleka dnevno. Gde im staje i kako nose toliku tekućinu!

Razumljivo, kao što se to i obično dešava, posle razgledanja tog mlečnog svetlišta, prelazimo u trgovački deo, da nam, već gotovu decu, okrugle crvene lopte, utrape. Viču prodavačice: »Kupite, nećete se pokajati. Ovi sirevi mogu i dva meseca da stoje u koferu, a da se ne pokvare!« Baš kao rođeno za naše sirotinjske valire, prepune suve hrane.

U Monikendamu, malom ribarskom mestu, vodič nam dopušta, doduše brižno kao da ima posla s maloumnicima, da prohodamo po holandskoj zemlji. Pola sata voljno, više, a mi se poslušno rasturamo, svako na svoju stranu, žureći da što bolje iskoristimo to malo slobodnog vremena, kad su nas pustili iz kaveza.

Međutim, vrtimo se ukруг, srećemo ljude iz naše grupe i zburjeno im se osmehujemo, kao slučajnim poznanicima.

U Monikendamu, izgleda, i nema ničega drugog osim prodavnica suvenira, i malih restorana. Oboje kao dušu dalo za naše gladne oči, i usahlo grlo.

Meni se muti u glavi od plave deltske keramike, od imitacija, od malih vetrenjača od drveta, od lažnog zlata i srebra, pa odvlaćim ženu prema Severnom moru, što se prostro pred nama.

Mutno, zelenkasto kao savska voda, ono stvarno za mene predstavlja granicu iza koje nema ništa, samo beskraj, u kojem slutim onaj zanosni sjaj Crnjanskove Hiperboreje.

»Ma, vidite, nije to ništa prema našem Jadranu« – prilazi mi vodič, čak pljunuvši u vodu, u nekakvom nerazumljivom, nacionalnom ponosu.

U svetu u kojem sam se obreo, nema mesta za poređenja, sve su srazmerno poremećene, i opet želim što se nisam pažljivo pripremao za putovanje. Gorim od želje da se okupam u Severnom moru. Da na svojoj koži, da čulima osetim to prostranstvo koje se postavilo između mog siromaštva i tih srećnih ljudi, Hiperborejaca, što žive daleko, izvan ruba horizonta, iza predela večnog leda. Onih čija sreća zrači rendgenski, čak i do ove obale, iza koje su i konji, i krave, i biciklisti, zaštićeni i zadovoljni.

Gde i domaće životinje leže prosto splejene uz tle, osluškujući potmulo tutnjanje mora.

Bez obzira na greške, putnici iz naše grupe las-kaju i ulagaju se vodiču. Ne samo da sipa obilje podataka, već je i plav, kao originalni severnjak. Eto, turistička agencija se potrudila da nam priredi i vodiča koji pristaje, kao broš – Holandiji.

Jeste, hodaju Holandani u nanulama, sede mirno pred tremovima svojih kuća, ali plavi nisu, izneverili su naša očekivanja. Pa se čudimo kako su uspjeli da otmu toliko zemlje od mora, kada žive usporeno, kao da su i oni omamljeni dalekim radijacijama sreće što dopire s krajnjeg severa.

Ima među ljudima, u gradovima, čudne mešavine, i Indusa, i Etiopljana, i Indonežana, i turista koji su, slični nama, zverali u zabate kuća, u smerno raskrsljene zavese, po venecijanski, u prozore kroz koje je bezazorno mamio porodični mir.

Ta, iz jednog komada zdeljana sreća, zadovoljstvo što u tom velikom holandskom organizmu krvotok dobro funkcioniše, ta smirenost prosto se nastanila i u stvarima.

Kućni duhovi su u Holandiji slični domaćim životinjama, ogromnim nevidljivim mačkama što predu, dremaljive i site, nalik na crne pušne skrupčane u naslonjačama.

Da ne pripadamo tom svetu, koji počiva na redu i savršenoj organizaciji, već da se nalazimo u staklenom kavezu i da holandske krajolike i ljude posmatramo kao žive slike u nekom, našem, duhovnom, a primitivnom pozorištu, da omaglica nije plod samo vrućine već i našeg nenaviknutog pogleda, moglo se uočiti kada smo stigli u više nego skroman hotelčić »Rijnders«, na periferiji Amsterdama.

Zabunom, članovima naše turističke grupe ponuđene su samo jednokrevetne sobe. Bračni parovi moraću da spavaju odvojeno, prijateljice koje su krenule zajedno na ovo putovanje neće moći, pred otpočinak, da razmene utiske o viđenom i kupljenom.

Više od dva sata trajalo je preganjanje, i naši putnici su odbijali da prime ključeve. Arhitekti Jovanović, Angelina i Jovan, nikada u životu, pa ni sada, apsolutno ne nameravaju da spavaju u posebnim

sobama. Leposava Drakulić mora da pripremi le-kove za srce svojoj prijateljici Kosari Čimbur, bilo kakva separatnost ne dolazi u obzir. I, zbog toga, znojili smo se u pregrejanom holu, i galamili.

Vodič se trudio pokazati strpljivim i ljubaznim, na visini svog zadatka. Obećao je da će stvar raspraviti s nadležnima, kada se vratimo u Beograd. Za sada, moramo se pomiriti s okolnostima. S istorijskim i materijalnim, pomislio sam da će reći, to jest da će nam taj vodič, što se svojim izgledom poklapao s našom, idealnom, predstavom severnjaka, održati političko predavanje. Jedno od onih utešnih, koje vam savetuju da je najpovoljnije rešenje u tome da bezuslovno savijete šiju.

Zaplet je bio u tome što su vlasnici hotela hteli da nas kazne. Turistička agencija u čijem smo »paketu« doputovali gotovo nikako se ne drži utvrđenih obaveza. Zakaže dolazak četrdeset, a pošalje jedva dvadesetak gostiju. Upravi hotela je postalo jasno da ima posla s neodgovornim partnerima, pa bolje sobe ostavlja za – uglednije goste. I ovde smo bili obeleženi siromaštvom. Trebalo je da budemo još zahvalni što nas gazde, u napadu neshvatljive dobrote, iako smo neuredne platiše, i dalje trpe u hotelu.

Jedva sam čekao da se odvojim od te usplahirene gomile, i da se oslobodim kofera. Ali, iz nekakve glupave solidarnosti, nisam se usuđivao da prihvatim ono što su mi okolnosti nametale, niti da se pomirim s poniženjem i nepravdom, koja će se u Beogradu, tek na kraju putovanja, ispraviti. Najzad, i ja sam bio samo putnik.

U gluvoj šetnji, po Amsterdamu, proveli smo više od četiri sata, držeći se glavnih ulica, i trga Dam, kao orijentira. Više smo mirisali, i opipavali, nego upoznavali grad. Najviše smo buljili u izloge i upoređivali ono čega kod nas nema s ovim boiljem.

Večerali smo u jednom ribljem restoranu svežeg bakalara koji nas je osmatrao s brdašca raznovrsnog povrća i prženih krompirića prelišenih majonezom. Probali smo i holandski sladoled. Kupili smo i dva mangoa. Svakako, nismo zaobišli ni čuvenu ulicu Crvenih feherja.

Prijatelji, oni koji su me uveravali da u Nizozemskoj duvaju olujni vetrovi i neprestano pada kiša, često su mi zamerali da sam opsednut jestivima.

Međutim, ja ne samo što ne volim da jedem, već se jestivima bavim toliko zato što se plašim te strašne gladi, tog ogromnog gargantuovskog, paklenog ždreća, te zverske, gotovo ljudožderske potrebe da se epitelom prooseti svet oko čoveka, realnost koja stoji nasuprot biću. I meni se čini da jednostavno nismo drukčije mogli nego da na sluzokoži osetimo sokove bakalara, zasitnu slatkoću mangoa, da očima usisamo šarenilo ulica javnih kuća, da bismo mogli sa sigurnošću da kažemo da smo bili u Holandiji.

Ulice Crvenih fenjera nema u Beogradu. Zapanjio sam se kako se sveži bakalar i po ukusu i po

izgledu razlikuje od one smrdljive cepanice koja se, uoči Božića, u Dalmaciji, kiseli u vodi i udara čekićem da omekša.

A tek o mangou, o njemu sam čitao u knjigama, i mislio kao o nečemu nadasve egzotičnom i otemnom.

Vratili smo se u hotel, istuširali, onda smo ispravili papirnu kesu i na njoj, ljubavnički, podelili mango, kao neku vrstu neobičnog deserta koji se dobija jedino zahvaljujući ovakvim putovanjima. U hotelu je vladao mir: arhitekte Jovanoviće bar Holandija ima pravo da jednom rastavi od postelje, Kosara Čimbur će se sama postarati o svom urušenom srcu.

Poput starih prijatelja, koji se razumeju bez suvišenog naklapanja, oprostio sam se od žene i zaputio u svoju sobu. Bilo je prošlo jedanaest sati, a napolju se tek senčilo od blagog smiraja.

Naslonio sam se na prozorsku dasku. Kao pod zracima polarne svetlosti, zapravo ne, već kasnoj sunca što nikako da se otkotrlja u more, ulice su bile nestvarno prazne, uspavane. Šaloni na prozorima bili su spuštteni. U rano predvečerje, u toj svetlosti što liči na naše letnje, sparne sutone, Amsterdam je već počinjao da drema.

Vapio sam za vetrinama koje su mi obećavali, proklinjao sam holandske prozore koji su se samo dopola mogli otvoriti, i izgleda da je čitava vlaga što je oko mene tako sablasno lebdela celoga dana, stala da se izliva kroz moje pore. Majku mu, prevarili su me prijatelji, oni su boravili u nekoj drugoj, njihovoj Nizozemskoj, vajkao sam se, gušeći se od vreline i silnog znoja, ali pomoći nije bilo. Onda spustih dušek na pod (jogi-dušek, sličan, ili na dlaku isti, kao u našim prodavnicama), približih se uz samu ivicu prozora i legoh očekujući sve do svanuća makar jedan dašak, olujni, iz tih turističkih priča, da me razgali.

Na ulici, zakasneli ljubavnici, iako je padoo tek prvi mračak, ljubili su se davljenički. Pas je, njihov ili nekakvog mrgodnog noćobdije, zapišavao bagrem. Sve sam to posmatrao kao dramsku predstavu, napet, u predelu srca, razvedenih očiju, u predelu prepona.

Kada sam se ušunjavao kod žene u krevet, ona je već spavala. Iz prikrajka, tiho, jedva uzdržavajući dah, skinuo sam joj gaćice, oh, voleli smo tu igru pretvaranja i otimanja nežnosti, pa se sviklo smestih među njene skute, radostan što imam snage, i pored podzemnog ljuljanja mora, za tu sirotinjsku zabavu, tu gotovo slepačku ljubav, koju nosim kao lični znak, kao srećnu kartu za raspoznavanje.

Ne, osim tuđinskog kreveta i prozora što se dopola otvaraju, ništa me nije opominjalo da sam u Nizozemskoj. Za putovanja treba odlučnosti, kao kada se odlazi na operaciju, niko danas nema vremena za oklevanja i sentimentalnosti. A i siromaštvo su ostavili nama, za koje je more daleko ispod površine tla.

